

Helden voor God: mannenbeweging 'De 4e Muskietier'

Dr. Miranda Klaver, Vrije Universiteit Amsterdam

Klaver, Miranda (2016). "Helden voor God: mannenbeweging 'De 4e Muskietier'". *Tussenruimte (3)*: 10-15.

m.klaver@vu.nl

De evangelische beweging "De 4^e Muskietier" (4M), is in de afgelopen jaren uitgegroeid tot een invloedrijke mannenbeweging in christelijk Nederland. 4M is bekend geworden door het organiseren van 'karakterweekenden': survivaltochten gehouden in bijvoorbeeld de Belgische Ardennen en de Schotse Hooglanden. Drie dagen lang trekken een paar honderd mannen gewapend met een rugzak, tent en slaapzak de natuur in voor een tocht waar fysieke uitdaging en spirituele lessen samengaan.

Het succes van 4M is indrukwekkend: de organisatie, opgericht in 2008, is uitgegroeid tot een internationale beweging die momenteel (2016) actief is in twaalf landen. Naast de karakterweekenden organiseert 4M nu ook 'vader en zoon' en 'vader en dochter' weekenden. Verder zijn er landelijke mannenevents en kleinschalige kampvuuravonden in de regio. De stichting publiceert ook twee keer per jaar het tijdschrift *MUSK4 Magazine voor Muskietiers* (MUSK4) en verschillende boeken van Henk Stoorvogel en Theo van den Heuvel, de oprichters van 4M.

4M richt zich op "een geestelijke opwekking onder mannen in Nederland en in de westerse wereld"¹ en heeft als missie "inspiratie voor ieder mannenhart en golven van gerechtigheid, wereldwijd".² De organisatie weet een grote groep overwegend blanke mannen aan te spreken van verschillende leeftijden, en met zowel sociaal maatschappelijke en kerkelijke achtergronden. Bij de deelnemers is het brede spectrum van de protestantse orthodoxie vertegenwoordigd: evangelische/pinksterkerken, de protestantse kerk (PKN) en de kleine gereformeerde kerken.

---

¹ *MUSK4*, 2015 nr 10, p. 36.

² Idem.

De verbeelding van mannelijkheid door 4M wordt ingekleurd door een heroïsch man-beeld.³ De naam van de beweging verwijst naar het verhaal over de vierde musketier D'Artignan uit de roman *De Drie Musketiërs* van Alexandre Dumas (1844). D'Argignan, wiens vader sneuvelde toen hij de koning poogde te redden, heeft als missie om de droom van zijn vader verwezenlijken. Deze vader-zoon relatie fungeert als leidmotief in de 4M beweging. Unieke problemen van mannen worden herleid tot de relaties tussen vaders en zonen en de onzekerheid over de identiteit van de man. De oorzaken van 'mannenproblemen' worden primair gezocht in een niet voltooid ontwikkelingsproces van jongen naar man. Geïnspireerd door evangelicale mannenlectuur uit de VS, en in bijzonder het boek "Wild at Heart" van John Eldredge,⁴ wordt gesproken over de getraumatiseerde man met een vaderwond die afhankelijk is van goedkeuring en bevestiging van zijn omgeving. Door overgave aan God kan de gewonde man genezing ontvangen en is herstel van zijn "man-zijn" mogelijk.⁵ Het 4M karakterweekend biedt een krachtig ritueel format waarin persoonlijke ontwikkeling en verandering centraal staan.

Deze therapeutische benadering van de man staat niet op zichzelf maar weerspiegelt de enorme groei van de zelf-hulp literatuur (met name afkomstig uit de VS) sinds de jaren '90 die gender issues populariseert en mannen aanmoedigt om aan hun mannelijkheid te werken.⁶ Als in de jaren '90 de Amerikaanse evangelicale mannenbeweging Promise Keepers uitgroeit tot een succesvolle beweging, krijgt dit in Nederland navolging in de vorm van landelijke mannendagen, georganiseerd door een platform van evangelicale leiders. Hier werd, naar Amerikaans voorbeeld en met beroep op de bijbel, een terugkeer naar traditionele beelden van mannelijkheid bepleit.

Binnen de evangelicale mannenbeweging is het (niet-christelijke) boek "Iron John" van Robert Bly⁷ van grote invloed. Zijn mythopoëtische voorstellingen van masculiniteit zijn in veel evangelicale zelf-hulp boeken voor mannen terug te vinden.

---

³ Zie Miranda Klaver, "God maakt zwakke mannen sterk: Evangelische mannenbeweging De 4e Musketier." In: Miranda Klaver en Bert de Leede (red.) *GEESTkracht, Bulletin voor Charismatische Theologie*, themanummer 'Feminisering van de kerk – zin en onzin van een beeld, 2013, 72 (2):34-46.

⁴ John Eldredge, *Wild at Heart*. Nashville, Thomas Nelson 2001. Nederlandse uitgave: John Eldredge, *De Ongetemde Man*. Hoornaar, Gideon 2004.

⁵ De relatie tussen de man en zijn moeder wordt niet gethematiseerd.

⁶ En vrouwen aan hun "vrouwelijkheid".

⁷ Robert Bly, *Iron John, a Book about Men*. Boston, Addison-Wesley 1990.

Bly benadrukt het belang van kameraadschap en de betekenis van inwijdingsrituelen voor jonge mannen om volwassen te worden. Verder verbindt Bly masculiniteit met de natuur waarbij hij gebruik maakt van archetypen zoals de man als strijder en de man als held.

Anders dan het organiseren van mannendagen met toespraken en bijbelstudies, weet 4M haar bijbelse visie op mannelijkheid concreet maken door het organiseren van evenementen waar actieve deelname en ervaring centraal staan. Het karakterweekend functioneert dan ook als een initiatieritueel voor christen-mannen. De rode t-shirts met het logo 4M die deelnemers na afloop ontvangen, symboliseert hun nieuwe identiteit als lid van de 4M broederschap. Met dit unieke format sluit 4M niet alleen aan bij de huidige belevingscultuur maar biedt zij ook een alternatief voor het cerebrale en cognitieve klimaat in veel protestantse kerken.

Vanuit een historisch perspectief staat 4M in een lange traditie van de Amerikaanse "Muscular Christianity movement", afkomstig uit de 19^e eeuw. Deze evangelicale revitalisatiebeweging ontstond als reactie op de veronderstelde feminisering van de kerk. Christelijke mannelijkheid werd gearticuleerd in een verbinding tussen spiritualiteit, zelfcontrole en een sterk en getraind lichaam.⁸

De organisatie 4M kent geen expliciete geloofsbelijdenis maar de basis van het christelijk geloof wordt geformuleerd in de 4 gebieden waar mannen dienstbaar moeten zijn. Deze zijn geformuleerd aan de hand van de 4 G's: God, Gezin, Gemeente en Gerechtigheid.

De volgorde van de 4 G's onderstreept dat de relatie met God centraal staat. Vergelijkbaar met de oproep tot bekering in evangelicale opwekkingsbijeenkomsten door middel van een "altar call", culmineert het karakterweekend in een moment van persoonlijke overgave. Tijdens de tocht krijgen de mannen verschillende opdrachten met verwijzing naar bijbelse figuren. Zo kan het oversteken van een snelstromende rivier veranderen in de Jabboksworsteling van Jacob. De combinatie van spel, verbeelding, fysieke inspanning en bijbelse narratieven genereert grenservaringen waarbij persoonlijke reflectie aangemoedigd wordt. Bijbelse figuren als Jakob, Moses, Jozua en David fungeren als inspirerende leiders en helden die - ondanks hun fouten en falen - door God geliefd, gezien en gebruikt werden. De verbinding tussen fysieke

---

⁸ Zie Klaver 2013.

inspanning, bijbelse identificatiefiguren en de alledaagse leefwereld van mannen blijkt een aansprekend concept. In de context van de ruige (!) natuur wordt beroep gedaan op uithoudingsvermogen, kameraadschap en onderlinge solidariteit tussen mannen. De uitputtende en avontuurlijke tocht eindigt bij een opgericht kruis op een heuvel. Daar laten mannen symbolisch hun verleden achter zich en maken zij een nieuw begin door zich toe te wijden aan God. In verbondenheid met andere mannen komt de man tot zijn “oorspronkelijke” bestemming. De nadruk op persoonlijke bekering en toewijding aan God - dankzij de verzoening door de dood en opstanding van Jezus - weerspiegelen het evangelische karakter van de beweging en sluiten aan bij piëtistische en bevindelijke stromingen binnen de protestantse traditie.

Met de tweede G van gezin wordt de man in de rol van echtgenoot en vader als verantwoordelijke voor zijn gezin aangesproken. Hoewel de 4M beweging een variant lijkt te zijn op eerdere evangelicale mannenbewegingen, is het de vraag of zij een terugkeer tot mannelijke superioriteit en traditionele familiewaarden voorstaat. Mannelijkheid wordt eerder verbonden met drie dimensies van man-zijn: verantwoordelijkheid nemen, bescherming bieden en doelgericht zijn. Hoewel deze drie elementen als natuurlijk en essentieel voor man-zijn naar voren komen in het 4M discours, ontbreekt een uitgewerkte visie op genderrelaties. Deze drie elementen zijn eerder idealen en waarden die richting geven aan het handelen dan een omvattende ideologie over genderverhoudingen. Door de narratieve inbedding vanuit zowel de populaire cultuur als vanuit bijbels discours zijn verschillende constructies van masculiniteit mogelijk en liggen genderrelaties niet vast. In een maatschappelijke context waar traditionele gender verhoudingen onder druk staan, biedt 4M ruimte voor een verschuiving in de richting van meer egalitaire genderrelaties. De nadruk op de rol van de man als vader en echtgenoot weerspiegelt de impliciete heteronormativiteit binnen 4M.⁹ Goede relaties met mannen buiten de kring van het kerngezin worden als integraal onderdeel van G2 beschouwd. Vriendschap en kameraadschap met andere

---

⁹ Homoseksualiteit wordt in het boek van Henk Stoorvogel en Theo van den Heuvel, *De Vierde Muskietier, leven in dienst van de Koning* (Utrecht, Voorhoeve, 2010), niet genoemd. In de bestudeerde Musk4 (nr. 3, 7-10) wordt in een verslag van het karakterweekend wordt het wonder van de man “die zijn worsteling met homofiele gevoelens bij God heeft gebracht” genoemd (Musk4, nr. 7:51, 2014). Het taalveld duidt op een veelgemaakt onderscheid in orthodoxe christelijke kringen tussen homofilie (niet praktiserend) en homoseksualiteit (praktiserend).

mannen is dan ook essentieel: zowel voor het onderhouden van een persoonlijke relatie met God als het vervullen van de verschillende rollen in het dagelijks leven.

De relatie met de kerk, de derde G, is ambivalent en krijgt relatief weinig aandacht. Stoorvogel – zelf medevoorganger van een evangelische gemeente – heeft zich in interviews regelmatig kritisch uitgelaten over de kerk. Er is volgens hem weinig te beleven voor mannen in de kerk, het is er saai en weinig inspirerend. De liturgische vormen zijn niet uitnodigend en preken sluiten niet staan bij de alledaagse leefwereld. 4M ziet het als haar taak om mannen aan te moedigen zich actief in te zetten in hun kerkelijke gemeente. Volgens een eigen, niet representatief onderzoek¹⁰ van 4M zijn mannen na het karakterweekend meer betrokken bij de kerk en neemt de betekenis van kerkdiensten voor persoonlijke geloofsgroei toe.¹¹ 4M thematiseert dan ook de noodzaak van verbinding tussen geloof en het persoonlijke leven en illustreert de behoefte aan ervaring en uitdaging binnen veel kerken.

De vierde G ingevuld met het thema Gerechtigheid komt tot uitdrukking in een andere tak van de organisatie, de zogenaamde “Muskathlons”: georganiseerde sponsorlopen en sponsorfietstochten op locaties in Afrika, het Midden Oosten en Zuid Europa. Voor de Muskathlons wordt samengewerkt met drie christelijke organisaties: Compassion (kindersponsorprogramma), Open Doors (inzet voor vervolgte christenen) en A21 (organisatie tegen mensenhandel).¹²

Deelnemers aan de Muskathlons gaan zowel een fysieke als een financiële uitdaging aan: naast de reiskosten voor deelname, moeten deelnemers een streefbedrag van tienduizend euro inzamelen door middel van fondsenwerving, dat gedoneerd wordt aan een van de samenwerkende organisaties. Inzetten voor gerechtigheid wordt daarmee vertaald naar een persoonlijke, sportieve en financiële uitdaging en een concreet doel. Bij de uitvoering van gerechtigheid is de deelnemer niet direct betrokken. Die wordt overgelaten aan professionele organisaties.

De individuele fondswerving doet een groot beroep op de creativiteit en het sociale netwerk van de deelnemer. Opvallend is dat de relatie met de kerkelijke

---

¹⁰ “Het grote 4M groeionderzoek”, MUSK4, nr.3:76-77, 2013.

¹¹ “Het grote 4M groeionderzoek”, MUSK4, nr. 3:76-77, 2013.

¹² Hoewel de Muskathlons aanvankelijk alleen voor mannen bedoeld waren, kunnen ook vrouwen zich sinds 2014 voor sommige Muskathlons inschrijven.

gemeente weinig genoemd wordt in het MUSK4 magazine. Naast het feit dat een individuele actie zijn weerslag kan hebben op de kerkelijke inkomsten, ontbreekt een relatie met vormen van gerechtigheid waar de lokale kerk bij betrokken is.

De invulling van de gerechtigheid met de drie grote thema's kinderarmoede, christenvervolging en mensenhandel¹³ neigt tot een stereotypering van sociale verantwoordelijkheid. Het onrecht uit de wereld helpen door een grote individuele inspanning - zowel fysiek als financieel - lijkt vooral bewustwording te genereren en te appelleren aan de morele daadkracht en persoonlijke voldoening van de deelnemer. De zelfdiscipline en training die vooraf gaat aan het trainen voor een marathon bij extreem hoge temperaturen in Afrika, doet denken aan een eigentijdse vorm van ascese zoals die door de eeuwen heen in de christelijke traditie heeft plaatsgevonden. Het is de vraag in hoeverre deze ervaring bijdraagt tot reflectie op achterliggende oorzaken en structuren van onrecht in de wereld. De invulling van gerechtigheid lijkt voorbij te gaan aan fundamentele vragen over gerechtigheid in de eigen samenleving, bijvoorbeeld ten aanzien van consumptisme, duurzaamheid en asielzoekers.

De opkomst en groei van 4M is zowel als een reactie te beschouwen op het klimaat in de kerken als op bredere maatschappelijk ontwikkelingen waar identiteiten niet langer gegeven zijn maar geconstrueerd moeten worden. Op pragmatische en speelse wijze biedt 4M duidelijkheid en zekerheid over de identiteit van de 'authentieke' man zoals God die bedoeld heeft. De activiteiten van 4M bieden rituele vormen van intensieve participatie waar het persoonlijke levensverhaal verbonden kan worden met heldenverhalen en bijbelse narratieven.

Aangezien de meeste deelnemers afkomstig zijn uit de breedte van de protestantse kerken, is 4M te karakteriseren als een revitalisatie beweging waar mannen vernieuwing en intensivering van hun geloof beleven en waar hun rol als vader, echtgenoot, en gelovige bevestigd wordt. De pragmatische en doeners-gerichte aanpak van 4M voldoet duidelijk aan een behoefte bij een bepaalde groep mannen binnen de protestantse kerken. Kritische theologische reflectie op het geboden heroïsche

---

¹³ Het is opvallend hoeveel (nieuwe) christelijke organisaties zich momenteel richten op het uitbannen van mensenhandel.. Meestal domineert een moreel frame dat mannen als daders en vrouwen als slachtoffers bestempeld. A21 (www.a21.org) geeft veel aandacht aan de individuele verhalen van vrouwen die zij weten te 'bevrijden' uit de prostitutie. Structurele omstandigheden die mensenhandel stimuleren zoals migratie, neoliberalisme, en politieke conflicten worden niet geadresseerd.

manbeeld ontbreekt echter. De eenzijdige invulling van de man als held die sterk overeenkomt met mannelijke helden in de populaire cultuur, wordt gekerstend door een bijbels geïnspireerde nadruk op dienstbaarheid. Het heldenmotief heeft een krachtige, sterk appellerende functie. De verschillende activiteiten van 4M faciliteren het oproepen verlangen aan daadkracht en actie. In het 4M discours wordt de ideale man geassocieerd met de man die zijn verantwoordelijkheid neemt, bescherming biedt en daadkrachtig is, zowel in zijn gezin als in de kerk. Anders dan eerdere evangelicale mannenbewegingen die het herstel van traditionele familiewaarden benadrukten, biedt 4M geen uitgewerkte visie op gender verhoudingen. Met de narratieve inbedding van rituele praktijken gericht op persoonlijke ervaring en transformatie, biedt 4M enige ruimte voor individuele invulling en interpretaties van mannelijkheid in zoverre deze bijbels onderbouwd kunnen worden.